

VINT ANYS DESPRÉS. DIÀLEG, ENCARA I SEMPRE

Conferència de Jaume Bartumeu i Ladislau Baró en el marc del cicle de conferències amb motiu del 20è aniversari de la Constitució

Seu del Consell General, 13 de maig del 2013

INTRODUCCIÓ

Tancar el cicle sembla que podria tenir algun avantatge.

A nosaltres ens ha semblat que més aviat és un inconvenient.

Ja s'han dit moltes coses en totes aquestes trobades.

Personalment en comparteixo bona part. Hi ha hagut, però, afirmacions que m'han semblat discutibles o, almenys, necessitades de matisacions. Finalment he escoltat algunes visions, de moments concrets del procés que no puc pas compartir. No ho veig pas igual, havent tingut l'immens privilegi de ser-hi.

Però avui no hem pas vingut a manifestar les nostres eventuais discrepàncies amb els que ens han precedit en l'ús de la paraula en aquesta seu parlamentària.

Hem vingut avui aquí, contents i honorats per la tribuna que se'ns ofereix, a dir-los com ho vam veure i com ho vam viure.

I a parlar-ne.

A ben segur, vostès també han vingut a escoltar aquest diàleg amb la mateixa finalitat.

Intentarem complir amb l'encàrrec i voldríem aconseguir dir-los el que probablement no s'esperaven però volien escoltar.

Dimecres passat amb Ladislau Baró ens vam repartir les respectives introduccions.

A mi em pertoca parlar breument dels antecedents immediats del procés i de com vam encarar les negociacions en la segona fase -1992/1993- des del diàleg i també la confrontació amb els interlocutors institucionals.

Ladislau Baró també hi dirà la seva però penso que parlarà més de les perspectives d'adaptació o reforma constitucional que s'obren després de l'experiència d'aquests vint anys de Constitució.

I- ELS ANTECEDENTS IMMEDIATS

Fa quinze dies els assistents van poder recordar –o descobrir- en la intervenció de Joan Massa que l'any 1977, Antoni Morell, el malaguanyat Manel Mas i jo mateix havíem editat sota el títol

aleshores provocador de *L'Estat andorrà* el que definíem com “recull de textos legislatius i constitucionals d'Andorra”.

El maig del 1977 setze anys doncs abans de la Constitució, a manera de conclusió d'aquella edició defensàvem –si em permeten la pretensió estic convençut que per primera vegada, el que definíem com, i cito la pàgina 77, “... les línies generals a través de les quals entenem que hauran de passar la transformació de les institucions andorranes i la seva articulació en una Nova Constitució.”

I acabàvem la conclusió (pàg. 79) amb la frase següent:

“En aquests moments, pensem que el país necessita una Constitució, i que aquesta només pot ser obra del conjunt dels andorrans.”

Així ho escrivíem a Andorra la Vella el mes de maig del 1977.

Del maig del 1977 al gener del 1992, quan es produeix aquella transcendental autodissolució del Consell General i la convocatòria d'unes eleccions generals que esdevenen, de facto, constituents, la crisi institucional andorrana s'havia anat agreujant.

El control, sovint excessiu i excedit, dels serveis dels Coprínceps sobre l'actuació del Consell General havia portat moltes tensions. La reforma del 1981 amb la creació del Consell Executiu (Govern inconfessable) no havia pas millorat la situació.

Com recordava Joan Massa fa 15 dies, Marc Forné la va endevinar quan va definir aquell Decret com “la reformeta”.

Un executiu sense accés al ministeri d'Exteriors i al d'Interior no era un veritable Govern. O, per ser-ho s'havia de barallar cada dia amb els serveis dels Coprínceps, especialment els Veguers. En puc donar fe des del govern d'Òscar Ribas del 1990 al 1992.

Els en donaré només un exemple que em sembla plenament il·lustratiu de la situació tot i que, segur que vostès em creuran, en podria explicar molts més.

El febrer del 1990 vaig organitzar un viatge a Brussel·les, a la Comissió Europea, del cap de Govern i de jo mateix com a responsable d'Economia i Finances del seu Govern, del Govern d'Andorra.

Vam sol·licitar i obtenir, gràcies a la intervenció, també ho vull dir, de l'aleshores comissari europeu Abel Matutes, una reunió amb els responsables de la direcció de la Comissió Europea que havien negociat amb el govern anterior –de Josep Pintat- l'Acord Comercial entre la Comunitat Econòmica Europea i el Principat d'Andorra que s'havia rubricat el desembre del 1989.

En la responsabilitat d'Estat que teníem i fidels al nostre compromís amb la ciutadania volíem donar ràpidament continuïtat i conclusió a un acord internacional que enteníem bo, positiu, per Andorra. Fent el que em semblava normal vaig sol·licitar i obtenir aquella reunió.

Doncs miri'n com anava l'Andorra preconstitucional: quan ja havíem concertat la trobada rebo al meu despatx de ministre de Finances una trucada del Veguer Francès, El Sr. Jean Pierre

Courtois. El Veguer francès em va dir que l'acabaven d'informar des de Brussel·les que havíem demanat aquella reunió i, fort i ferm, va manifestar-me que el Govern no podia sol·licitar aquella reunió, i menys encara anar-hi, sense el vist-i-plau dels Coprínceps.

La meua resposta –els que em coneixeu us ho creureu- va ser força clara. Vaig respondre, en francès, al Veguer que “le gouvernement n’entend pas soumettre l’agenda de ses déplacements a la censure préalable du Viguier Français.”

Amb el cap de Govern Oscar Ribas vam viatjar a Brussel·les i ens vam reunir amb qui corresponia.

També he de dir que amb el pas dels mesos vam anar lligant una bona relació, que va acabar amb franca amistat, amb Jean Pierre Courtois. I vull retre avui un homenatge al que fou el darrer Veguer perquè, iniciada la segona fase del procés constituent, va esdevenir un dels nostres bons aliats i va ajudar molt, ell que era un home del Quai d’Orsay, a fer avançar les tesis que havia definit el copríncep Mitterrand posant punt i final a la teoria històrica –n’han parlat en aquest cicle Jean-Yves Caultet i Pascal Escande- del ministeri francès d’Afers Exteriors en el sentit que mai el cap d’Estat francès podia ser també cap de l’Estat andorrà.

Insisteixo en l’homenatge a Jean Pierre Courtois perquè considero un deure de justícia afirmar, és la meua íntima convicció, que el paper de defensor del procés constituent que va assumir davant “l’administration” del seu ministeri li va estroncar la carrera i, a diferència d’altres predecessors seus, mai no es va veure proposar una gran ambaixada en la resta de la seva carrera diplomàtica.

II- LES TRES CLAUS POLÍTIQUES DEL PROCÉS CONSTITUENT

Al meu entendre hi havia tres claus, tres qüestions cabdals per aconseguir lligar un acord constitucional des del que s’ha definit aquí –torno a citar Joan Massa- com la desconfiança mútua entre les parts.

Són aquestes:

- 1- La representativitat del Consell General: nova llei electoral.
- 2- El paper dels Coprínceps en el nou esquema constitucional i especialment la representació internacional: les reticències de la Mitra.
- 3- La delimitació de les competències “internes” entre el Govern i els Comuns i el seu finançament: les reticències comunals.

1- La representativitat del Consell General

Les consultes populars sobre el procés de reforma de les institucions andorranes que s’havien desenvolupat l’octubre del 1977 i el gener del 1978 havien evidenciat que una part molt important dels electors reclamaven una representació proporcional, en relació a la població, per a l’elecció del Consell General.

Quan s'inicià el procés constituent aquella històrica frase d'un prohoms andorrà que havia proclamat l'any 1977 "... mal per mal, set parròquies" havia quedat superada per l'evolució política. Una majoria volia l'elecció del Consell General per representació proporcional nacional.

Aquí hi hagué una clau cabdal. Jo diria que, a nivell polític intern del Consell Constituent i de les forces polítiques de l'època fou la clau.

Tant és així que aquella nit de febrer del 1993, la vigília de la votació pel Consell del text, va estar a punt de fer saltar la Constitució. El Ladis i jo ens en recordem prou bé d'aquella reunió de matinada, aquí al davant, a la Casa del Benefici.

La solució adoptada en l'article 50 –un Consell que assumeix la representació mixta i paritària del territori i la població– era la bona solució en aquell moment. L'única que feia possible que, uns i altres, no ens donéssim per satisfets però cedíssim perquè els altres interlocutors també cedien.

Només un apunt d'actualitat ara que es sent a parlar de tornar al vell sistema electoral del vot uninominal, a les persones i no a les opcions polítiques col·lectives.

La llei electoral majoritària vigent al març del 1992, la primera vegada que vaig ser elegit conseller general, per la meua parròquia, Andorra la Vella, aplicada l'abril del 2011 hauria donat un Consell General monocolor: vint-i-vuit consellers del mateix grup polític.

Els catorze consellers de DA elegits l'abril del 2011 a les set parròquies haurien estat vint-i-vuit: quatre per cadascuna de les parròquies.

2- El paper dels copríneps en el nou esquema constitucional: la representació internacional i les reticències de la Mitra.

La Constitució suposa, ja s'ha dit i repetit un replantejament i una redistribució del poder polític entre les institucions preexistents.

Això és així perquè el Consell General proclamat constituent l'any 1992 segueix l'esquema negociador de la primera etapa de negociacions tripartides.

No es buscava, ni es volia la ruptura amb la forma de coprincipat.

La dificultat de l'exercici radicava doncs a saber trobar l'encaix dels Copríneps en el nou esquema constitucional.

El Títol III de la Constitució, especialment els articles 43 i 44, són el positiu resultat d'aquell encaix en el nou coprincipat parlamentari.

Però abans d'arribar a aquests dos articles hi hagué moltes tensions. Hores i hores de discussions, converses i trobades bilaterals. I molta, molta malfiança. D'una i altra part.

A partir del moment que el copríncep Mitterrand –el Tribunal de Corts, dos advocats andorrans que defensaven uns ciutadans txecs i el Tribunal Europeu dels Drets de l’Home hi tingueren també molt a veure- va decidir accelerar el procés constituent andorrà i va donar instruccions explícites al seu Director de Gabinet Gilles Menage en aquell sentit el joc institucional andorrà va canviar.

Els representants del copríncep francès van arribar amb unes instruccions clares: havien de donar suport al que defensessin els “élus” andorrans i, en conseqüència, havien d’anar tan lluny en la cessió de competències com lluny volguessin anar els representants del Consell General a la tripartida.

Això fa també que quan s’anitzen les actes del procés constituent es vegi que en determinats moments es produïen reunions bilaterals Consell General-Mitra. França ens deixava fer i ens havia clarament dit que donaria suport al que nosaltres –el Consell General- acceptéssim en aquelles reunions amb la Mitra.

Salvat el cas, òbviament, que es convingués alguna qüestió que afectés el moll de l’os de les conviccions del copríncep Mitterrand que no va ser mai el cas.

La Mitra va quedar sobtada pel canvi radical de posició del copríncep francès. El copríncep Joan Martí, que havia estat durant anys al capdavant de la voluntat de transformar Andorra en un Estat de dret reconegut per la comunitat internacional, sabia que França, el Quai d’Orsay, i en conseqüència L’Elysée no acceptarien aquella transformació. Tenia doncs un paper fàcil, agraït.

Però Mitterrand va fer canviar el Quai d’Orsay i capgirar l’escenari.

A partir del moment que a la taula tripartida les tres parts estàvem en principi d’acord en l’objecte final: Constitució amb plena sobirania del poble i els coprínceps com a Cap d’Estat que regna però no governa, apareix la desconfiança o la malfiança.

I apareix amb contundència: el copríncep Episcopal diu ben clar que en els actes transcendents de l’exercici de la sobirania en vol ser corresponsable.

Comença a aparèixer un difús model de Liechtenstein, on el príncep conserva i exerceix uns poders front a la representació popular.

I s’exhibeix o es demana el model de Liechtenstein com a protecció davant una hipotètica i temuda “Monaquització” d’Andorra. Penso que ja se m’entén, en tot cas hi podem tornar durant el diàleg.

A la Comissió Constituent, conjuminades totes les matisacions i sensibilitats, no podíem acceptar ni compartir aquell plantejament.

I s’enceta així el període de més tensió –alta tensió- de la negociació. Amb ultimàtums i edicions especials de premsa distribuïdes als vehicles que passaven la frontera del Riu Runer.

Sortosament el seny –i també deixin-m’ho dir la fermesa- de la delegació del Consell General va aconseguir que la sang no arribés ni al Runer ni al Valira.

Vam negociar i pactar un acord transaccional que, sense acceptar cap dret de veto –tipus Liechtenstein- mantenia la sobirania del Consell General i l'exercici, per part del Govern, de tota la política exterior.

Un pacte que permetia aixecar la desconfiança en relació a la temuda “monaquitació”: és l'article 66 de la Constitució.

L'associació obligada d'una representació dels coprínceps a la negociació de determinats convenis internacionals.

Aquí també he de dir que el copríncep francès es va limitar a acceptar el que el Consell General i el copríncep episcopal havíem pactat.

I no ho vam aconseguir fins al final de tota la negociació: la Comissió Constituent ho va aprovar el 14 de desembre del 1992.

3- La delimitació de les competències “internes” entre el Govern i els Comuns i el seu finançament: les reticències comunals.

En paral·lel amb la negociació de la tripartida “gran”, la Comissió Constituent i la Comissió Permanent del Consell General vàrem iniciar una segona taula tripartida. La tripartida Govern, Comuns, Consell General, que Joan Gabriel, en aquells moments, cònsol de la Massana, va batejar com la taula “petita”.

No sé si petita, penso que no ben bé, però sí cabdal pel resultat final. A mi em va tocar participar intensament en aquesta segona taula tripartida i vull dir que tots els interlocutors institucionals, de Govern i dels Comuns, van ser molt conscients del que Andorra s'estava jugant en aquell procés. Es van acostar posicions i, uns i altres –també el Consell General- vam saber cedir.

El document signat a la Casa de la Vall el 9 de setembre del 1992 –Acord Institucional entre el Consell General, el Govern i els Comuns sobre la delimitació de competències- ens va permetre avançar cap a la conclusió del text constitucional.

Com recollia la declaració prèvia a l'enunciat de l'Acord, “la delimitació establerta en el present text servirà alhora de fonament i base per a l'efectiva aplicació dels principis generals que s'estableixen en el Títol VI de l'avantprojecte de Constitució.”

Havíem aconseguit així superar la tercera qüestió cabdal: les reticències comunals.

Aquesta és doncs la meva apretada síntesi d'aquelles negociacions.